



KIRSAL KESİMDE YAŞAYAN İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVREYE YÖNELİK TUTUMLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ VE ÇEVRE SORUNLARINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

Mustafa KAHYAOĞLU ^a, Nurettin ÖZGEN ^b

^a Siirt Üniversitesi Eğitim Fakültesi BÖTE Bölümü, Siirt/TÜRKİYE

^b Siirt Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Siirt/TÜRKİYE

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerinin çevre yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler (cinsiyet, sınıf, ailedeki birey sayısı, ailenin gelir durumu, anne ve babanın eğitim seviyesi ve meslek durumu gibi) açısından değerlendirilmesi ayrıca öğrencilerin çevreyle ilgili sivil toplum örgütlerini tanıma, çevreyle ilgili etkinliklere katılma veya üye olma durumu ve çevre sorunlarına yönelik görüşlerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırma, 2008-2009 yılı bahar döneminde Diyarbakır, Batman ve Siirt il merkez ve ilçelerine bağlı ilköğretim köy okullarında öğrenim gören (6., 7. ve 8. sınıf) toplam 217 öğrenciye uygulanmıştır. Veriler üç bölümden oluşan bir anketle toplanmıştır. Anketin birinci bölümü öğrencilerin kişisel bilgi formu, ikinci bölümü çevre ve çevre sorunlarıyla ilgili ikisi açık uçlu altısı çoktan seçmeli toplam yedi soru maddesi ve üçüncü bölüm ise ilköğretim öğrencileri için Gökçe ve ark (2001) tarafından geliştirilen 17 maddelik “Çevre Tutum Ölçeği”nden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının olumlu olduğu, çevreye yönelik tutumlarının öğrencilerin cinsiyet ve babanın mesleki durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği fakat sınıf, aile birey sayısı, ailenin gelir durumu, anne ve babanın eğitim seviyesine göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çevre Eğitimi, Çevre Sorunları, Çevre Duyarlılığı, Kırsal Kesimde Çevre Sorunları

ABSTRACT

In this study, second grade primary school students', who are living in the rural areas, attitudes towards environment are evaluated in terms of variables such as gender, grade, number of family members, family income, and job and education status of their parents. Besides, in this study, it's aimed to define their recognition of non-governmental organizations related to environment, their participation to environmental groups' activities and becoming member of them and to get their opinions regarding these states. The research is applied to second grade primary school students selected randomly (totally 217 students at the 6th 7th and 8th grades) from the village schools within the boundaries of the cities Diyarbakir, Batman and Siirt. The data is collected through a survey consisting of three parts. First part of the survey consists of students' personal information form and the second part one open-ended and six multiple-choice questions about the environment and environmental problems. “Environment Attitude

* **Yazar:** mustafa.kahyaoglu56@gmail.com

Scale”, that was developed by Gökçe et.al. (2001), is included in the third part. The reliability of the survey Cronbach alpha coefficient is computed as 0,76. As a result of the research, it has been determined that second grade primary school students’, who are living in the rural areas, attitudes towards environment and environmental problems are positive, these attitudes vary depending on gender and parents’ occupational status, and there is no significant difference was found about these attitudes depending on grade, numbers of family members, family income and education status of parents.

Keywords: *Environmental Education, Environmental Problems, Environmental Awareness, Environmental problems in Rural Areas.*

GİRİŞ

Bireylerin çevre ve çevre sorunlarının niteliğini anlayabilmesi, bunlara çözüm önerileri getirebilmesi, doğa ve diğer canlılar ile uyum içerisinde yaşayabilmesi için bireylerin çevre ve çevre sorunlarıyla tanışık olmasını gerektirmektedir. Dünyamızda ilk canlıların yaklaşık bir milyar yıl önce insan ailesinin ilk üyelerinin ise günümüzde 5 milyon yıl önce görülmeye başladığı tahmin edilmektedir. Fosil kanıtlar *Homo sapiens*’in dünya üzerinde sadece 40.000 yıldır var olduğunu ve bu sürenin gezegenimizin 4-5 milyar yıllık var oluş sürecinde kısa bir dönemi kapsadığını göstermektedir. İnsanoğlu 40.000 yıllık gelişim sürecinde iki büyük kültürel değişim yaşamıştır. Birincisi 9.000-11.000 yıl önce başlayan tarım devrimini, ikincisi ise yaklaşık 250 yıl önce başlayan sanayi devrimidir. İnsanoğlu doğada görülmeye başladığından günümüze kadar geçen sürenin %99’unda avcılık ve toplayıcılıkla yaşamını geçirmiş ve bugünkü anlamda ciddi çevre sorunlarına neden olmadan varlığını sürdürmüştür. Fakat son iki yüz yıllık dönemde insanoğlunun dünyaya verdiği zarar beş milyar yıllık gezegenimizi tehdit edecek ve yüzlerce bitki ve hayvan türünü yok edecek boyutlara ulaşmıştır. Küresel ısınma, ozon tabakası deliği, asit yağmurları, göl ve nehirlerin kurumması, ormanların yok olması çevre sorunlarının bazılarıdır. Günümüzde çevre ve çevre sorunlarının kapsam ve etkinliğindeki artışa paralel olarak, çevre sorunlarına olan siyasi, iktisadi, kültürel, bilimsel ve sanatsal ilgi de artmıştır. Çevre felsefesi, çevre etiği, çevre eğitimi, çevre psikolojisi, çevre sosyolojisi gibi yeni bilim dalları şekillenip gelişirken ekolojik kültür, ekolojik tarım, ekolojik turizm ve ekolojik toplum konuları medya ve bilim insanları tarafından daha sık tartışılmaya başlanmıştır.

Soran ve ark. (2000) göre okul öncesi dönemden başlayarak gerçekleştirilecek çevre eğitiminin zihinlere ansiklopedik bilgilere yüklemek değil, çevresel tehditlerin farkına varılmasını sağlamak, çözüm yolu üretmek, nitelikli bir çevre için temiz, dengeli ve sağlık bir çevrenin gerekli olduğu düşüncesi ve bilincini kazandırmak ile mümkündür. Ayvaz (1998)’a göre çevre duyarlılığıyla çevre bilinci arasında bir ilişki olduğunu öğrencilere çevreye nelerin zararlı olduğuna dair bir bilgilendirmenin gerekli olduğunu belirtmiştir. Uzun ve Sağlam (2006) bireyleri çevre konusunda bilgilendirme ve onlara olumlu tutumlar kazandıracak davranışlar kazandırmanın zorunlu olduğunu çevreye karşı olumsuz tutuma sahip bireylerin çevre sorunlarına duyarsız kalacağını ve çevreye karşı sorun yaratmaya devam edeceğini belirtmişlerdir. Atasoy ve Ertürk (2008) ilköğretim öğrencilerinin çevre bilgisi ve çevreye yönelik olumlu tutumlarının yeterli düzeyde olmadığını belirtmişlerdir. Uzun ve Sağlam (2007) çevre ve insan dersini alan ve almayan öğrencilerin çevreye yönelik bilgi ve tutumları arasında anlamlı bir farkın olduğunu belirtmişlerdir. Çabuk ve Karacaoğlu (2003) üniversite öğrencilerinin çevre duyarlılıkları üzerine yaptıkları çalışmada, öğrenci görüşlerine göre eğitim kurumlarında hava, su ve toprak kirliliği konusunda yeterli eğitimin vermediğini belirtmiştir. Pekel ve ark (2007) lise öğrencilerinin küresel ısınma konusunda yanlış bilgilere sahip

olduğunu belirtmişlerdir. Ekici (2005) lise öğrencilerinin çevre yönelik tutumları üzerine yaptığı çalışmada, öğrencilerin çevre yönelik tutumlarının öğrencilerin cinsiyet, sınıf, alt ve üst sosyoekonomik düzeylerine göre anlamlı farklılıklar gösterdiklerini belirtmiştir. Gökçe ve ark (2007) yaptıkları çalışmada, ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının cinsiyet ve akademik başarıya göre farklılaştığını belirtirken ailenin gelir düzeyi ve anne ve babanın eğitim düzeyine göre farklılaşmadığını belirtmiştir. Uluçınar ve ark (2008) ise ilköğretim öğrencilerinin çevre tutumlarında sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini fakat cinsiyette göre ise anlamlı bir farklılık göstermediğini bununla birlikte öğrencilerin çevre konularıyla ilgili etkinliklere katılımlarının oldukça düşük seviyede olduğunu, yaşadıkları yerdeki çevre sorunlarını tanıma ve bunlara çözüm önerileri getirmede yetersiz kaldıklarını belirtmişlerdir. Uzun ve Sağlam (2005) yüksek ve düşük sosyoekonomik düzeye sahip öğrenciler arasında çevre bilinci açısından anlamlı bir farklılığın olmadığını tespit edilmiştir. Tuncer ve ark (2004) kentsel ve kırsal alanlarda yaşayan öğrencilerin çevreye yönelik tutumları üzerine yaptıkları çalışmada, kentsel kırsal alanda yaşayan öğrencilerin çevreye yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılığın olduğunu belirtmişlerdir. İlköğretim, ortaöğretim ve yüksek öğretim öğrencilerinin çevre ve çevre sorunlarına yönelik tutumları üzerine bir çok çalışma yapılmasına karşın kırsal kesimde yaşayan öğrencilerinin çevre ve çevre sorunlarına yönelik tutumları konusunda sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu nedenle kırsal kesimde yaşayan öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının değerlendirilmesi ve çevre sorunlarına yönelik görüşlerinin ortaya konulmasının önemli olacağı düşünülerek bu çalışma yapılmıştır.

Bu araştırmanın amacı, kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi ve öğrencilerin çevreyle ilgili sivil toplum örgütlerini tanıma, çevreyle ilgili etkinliklere katılma veya üye olma durumu ve çevre sorunlarına yönelik görüşlerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- 1- Kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları genel olarak nasıldır?
- 2- Kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerinin cinsiyet, aile birey sayısı, ailenin ekonomik gelir durumu, anne ve babanın eğitim durumu, anne ve babanın mesleki durumuna göre anlamlı bir farklılık var mıdır ?
- 3- Kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencileri çevreyle ilgili sivil toplum örgütlerinin tanıma ve çevreyle ilgili etkinliklere katılma durumu nasıldır?
- 4- Kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerinin çevre sorunlarına yönelik görüşleri nasıldır?

YÖNTEM

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 2008-2009 öğretim yılı bahar döneminde Diyarbakır, Batman ve Siirt'te bağlı köy okullarında öğrenim gören ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem grubunu ise Diyarbakır Kocaköy ilçesi Hayderekan köyü Cumhuriyet ilköğretim okulunda, Batman Beşiri ilçesi Gökdoğan köyü ilköğretim okulu ve Siirt ili Şirvan ilçesi Pirinçli köyü ilköğretim okulunda öğrenim gören toplam 217 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin genel özellikleri tablo-1'de verilmiştir.

Verilerin Toplanma Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarını çeşitli değişkenler açısından değerlendirmek ve çevre sorunlarına yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanmış üç bölümden

oluşan bir anketle toplanmıştır. Anketin birinci bölümü öğrencilerin kişisel özellikleri (cinsiyet, sınıf, ailedeki birey sayısı, ailenin gelir durumu, anne ve babanın eğitim seviyesi ve meslek durumu gibi) ikinci bölüm çevre ve çevre sorunları ile ilgili altı tane çoktan seçmeli iki tane açık uçlu soru ve üçüncü bölümde ise ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla Gökçe ve ark. (2001) tarafından geliştirilen 17 maddelik “çevre tutum ölçeği”nden oluşmaktadır. Beşli likert tipinde hazırlanan ölçeğin orijinal çalışmasında Cronbach alfa güvenirliği katsayısı 0.87 olarak belirtilmiştir. Yapmış olduğumuz çalışmada ise Cronbach alfa güvenirlik katsayısı 0.76 olarak belirlenmiştir.

Tablo-1. Araştırma grubunun genel özellikleri

		n		%	
Cinsiyet	Kız	113		52.1	
	Erkek	104		47.9	
Sınıf	6. sınıf	59		27.2	
	7.sınıf	77		35.5	
	8.sınıf	81		37.3	
Ailedeki Birey Sayısı	3 ve altı	29		13.4	
	4	8		3.7	
	5	11		5.0	
	6	16		7.4	
	7	36		16.6	
	8 ve üstü	117		53.9	
Ailenin Gelir Durumu	600 TL'den az	125		69.8	
	600- 800 TL	26		14.5	
	800- 1.000 TL	13		7.3	
	1.000- 1.500 TL	7		3.9	
	1.500- 2.000 TL	3		1.7	
	2.000 TL ve üstü	5		2.8	
Ailenin Eğitim Durumu		Anne		Baba	
		n	%	n	%
	Okur-yazar değil	146	69.5	57	27.1
	İlköğretim	55	26.2	130	61.9
	Ortaöğretim	9	4.3	17	8.0
	Lise	-	-	2	0.95
Üniversite	-	-	4	1.90	
Anne ve Babanın Meslek Durumu		Anne		Baba	
		n	%	n	%
	Memur	-	-	5	2.4
	İşçi	-	-	18	8.3
	Yönetici	-	-	-	-
	Emekli	-	-	8	3.6
	Çiftçi	10	4.6	115	53.0
	Ev hanımı	206	95.4	-	-
Serbest meslek	-	-	71	32.7	

Verilerin Analizi

Anket yoluyla toplanan veriler, SPSS 11.00 istatistiksel paket programı kullanılarak çözümlenmiştir. Veri çözümlemede aritmetik ortalama, standart sapma, tek faktörlü varyans

analizi (one way ANOVA) ve ilişkisiz örneklem t-testi gibi istatistiksel analizlerden yararlanılmıştır. Anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarıyla ilgili bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo-2. Öğrencilerin çevre ve çevre sorunlarına yönelik tutumlarına ait bulgular

	N	\bar{X}	SS
Çevre sorunlarının akıl ve bilgi yoluyla çözülebileceğine inanıyorum.	217	3.88	1.12
Alışveriş yaparken çevreye zararlı ürünleri almak istemem.	217	3.76	1.29
Okullarda çevreyle ilgili projelere önem verilmelidir	217	4.04	1.08
Çevre için tutumlu olmak gerektiğine inanıyorum.	217	4.1	1.02
Çevre için dünya ülkelerinin birlikte çalışması gerektiğine inanmıyorum	217	3.53	1.36
Herkesin doğadaki güzellikleri fark etmesi gerektiğine inanıyorum.	217	3.88	1.18
Temizliğin çevre için önemli olduğunun bilincindeyim.	217	4.09	1.11
Hayvan beslemek bana iğrenç geliyor.	217	2.27	1.42
Doğada yapılan etkinliklere katılmaktan zevk alırım	217	3.46	1.32
Çevre sorunlarının çözümünde bireylere görevler düştüğünün farkındayım	217	3.49	1.25
Bitki yetiştiricileri takdir ediyorum.	217	4.22	1.1
Çevreye karşı herkesin duyarlı olmasını istiyorum.	217	4.2	1.12
Çevreyi kirletenlere tepki gösterilmemesi beni üzer.	217	3.55	1.37
Ağaçlandırma çalışmalarına katılmaktan hoşlanmıyorum	217	3.02	1.58
Yerlere tükürenlerden nefret ederim.	217	3.63	1.47
Yere çöp atılmasından rahatsız olmam.	217	2.09	1.49
Çok alışveriş yapmanın çevreye zarar verdiğine inanmıyorum.	217	3.13	1.48
Toplam	217	3.55	0.51

Tablo-2’de görüldüğü gibi kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarıyla ilgili ortalama puanlarına bakıldığında olumlu tutuma sahip oldukları tespit edilmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin “bitki yetiştiricileri takdir ediyorum”, “çevreye karşı herkesin duyarlı olmasını istiyorum”, “çevre için tutumlu olmak gerektiğine inanıyorum” ve “temizliğin çevre için önemli olduğunun bilincindeyim” ifadeleri en yüksek ortalama puanları aldıkları, “yere çöp atmaktan rahatsız olmam ve “hayvan beslemek bana iğrenç geliyor” ifadeleri ise en düşük ortalama puanları aldığı tespit edilmiştir.

Öğrencilerin Çevreye Yönelik Tutumlarıyla Cinsiyet Arasındaki İlişki

Yapılan çalışmada kırsal kesimde yaşayan kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre çevreye yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte kız ve erkek öğrenciler arasında “çevre sorunlarının akıl ve bilgi yoluyla çözülebileceğine inanıyorum”,

“alış veriş yaparken çevreye zararlı ürünleri almak istemem”, “yerlere tükürenlerden nefret ederim” ifadeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarıyla cinsiyetleri arasında ilişkiye yönelik bulgular tablo-3’de verilmiştir.

Tablo-3. Kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarıyla cinsiyet ilişkisi

Sorular	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	t	p
Çevre sorunlarının akıl ve bilgi yoluyla çözülebileceğine inanıyorum.	Kız	113	4.02	1.03	2.14	.034*
	Erkek	104	3.70	1.19		
Alış veriş yaparken çevreye zararlı ürünleri almak istemem.	Kız	113	3.92	1.16	2.02	.046*
	Erkek	104	3.56	1.40		
Okullarda çevreyle ilgili projelere önem verilmelidir	Kız	113	4.05	1.08	.164	.870
	Erkek	104	4.02	1.09		
Çevre için tutumlu olmak gerektiğine inanıyorum.	Kız	113	4.21	.99	1.52	.129
	Erkek	104	4.00	1.05		
Çevre için dünya ülkelerinin birlikte çalışması gerektiğine inanmıyorum	Kız	113	3.38	1.41	-1.53	.128
	Erkek	104	3.67	1.31		
Herkesin doğadaki güzellikleri fark etmesi gerektiğine inanıyorum.	Kız	113	3.90	1.26	.120	.905
	Erkek	104	3.88	1.07		
Temizliğin çevre için önemli olduğunun bilincindeyim.	Kız	113	4.09	1.06	.261	.795
	Erkek	104	4.05	1.17		
Hayvan beslemek. bana iğrenç geliyor.	Kız	113	2.17	1.45	-1.21	.227
	Erkek	104	2.41	1.39		
Doğada yapılan etkinliklere katılmaktan zevk alırım	Kız	113	3.55	1.23	1.14	.254
	Erkek	104	3.34	1.42		
Çevre sorunlarının çözümünde bireylere görevler düştüğünün farkındayım	Kız	113	3.60	1.21	1.56	.120
	Erkek	104	3.33	1.28		
Bitki yetiştirenleri takdir ediyorum.	Kız	113	4.36	1.09	1.89	.060
	Erkek	104	4.08	1.09		
Çevreye karşı herkesin duyarlı olmasını istiyorum.	Kız	113	4.31	1.11	1.65	.099
	Erkek	104	4.06	1.14		
Çevreyi kirletenlere tepki gösterilmemesi beni üzer.	Kız	113	3.57	1.34	.375	.708
	Erkek	104	3.50	1.40		
Ağaçlandırma çalışmalarına katılmaktan hoşlanmıyorum	Kız	113	3.02	1.65	-.056	.956
	Erkek	104	3.03	1.50		
Yerlere tükürenlerden nefret ederim	Kız	113	3.92	1.44	2.78	.006*
	Erkek	104	3.35	1.45		
Yere çöp atılmasından rahatsız olmam.	Kız	113	2.05	1.48	-540	.126
	Erkek	104	2.16	1.52		
Çok alış veriş yapmanın çevreye zarar verdiğine inanmıyorum.	Kız	113	3.03	1.43	-1.15	.250
	Erkek	104	3.26	1.53		

* $p<0.05$ ve $p>0.05$

Kırsal Kesimde Yaşayan Öğrencilerin Çevreye Yönelik Tutumlarıyla Sınıf Arasındaki İlişki

Tablo-4. Kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin çevre yönelik tutumlarıyla sınıf arasındaki ilişki

Sınıf	N	\bar{X}	SS	F	p
6.sınıf	59	3.53	.482	.380	.684
7.sınıf	77	3.59	.573		
8.sınıf	81	3.53	.472		
Toplam	217	3.55	.511		

Tablo-4’de görüldüğü gibi kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarıyla buldukları sınıflar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$). Kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerin çevreye yönelik ortalama tutum puanları incelendiğinde 6. ve 8. sınıf öğrencilerinin ortalaması 3.53, 7. sınıf öğrencilerin ortalaması ise 3.59 olduğu tespit edilmiştir..

Kırsal Kesimde Yaşayan Öğrencilerin Çevreye Yönelik Tutumlarıyla Aile Birey Sayısı Arasındaki İlişki

Tablo-5. Kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin çevreye yönelik tutumu ile aile birey sayısı arasındaki ilişki

Ailedeki birey sayısı	N	\bar{X}	SS	F	p
3 kişi ve altı	29	3.69	.483	.694	.628
4 kişi	8	3.66	.316		
5 kişi	11	3.68	.253		
6 kişi	16	3.47	.449		
7 kişi	36	3.61	.408		
8 kişi ve üstü	117	3.51	.574		
Toplam	217	3.56	.518		

Tablo-5’de görüldüğü gibi kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarıyla ailedeki birey sayıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Yapılan çalışmada öğrencilerin aile birey sayılarının büyük çoğunluğunun 8 ve üstü bireye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanları ortalamalarına bakıldığında, ailedeki birey sayısı azaldıkça çevreye yönelik tutumların arttığı yada ailedeki birey sayısı artıkça öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının azaldığı tespit edilmiştir.

Kırsal Kesimde Yaşayan Öğrencilerin Çevreye Yönelik Tutumlarıyla Ailenin Gelir Durumu Arasındaki İlişki

Tablo-6’da görüldüğü gibi kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarıyla ailenin gelir durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanları ortalamalarına bakıldığında, ailenin gelir durumu 800-1000 TL arasında olan öğrencilerin ortalaması 3.72 ile en yüksek ortalamaya sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tablo-6. Kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarıyla ailenin gelir durumu arasındaki ilişki

Aile Gelir Durumu	N	\bar{X}	SS	F	p
600 TL'den az	125	3.55	.487	1.216	.304
600- 800 TL	26	3.39	.610		
800- 1.000 TL	13	3.72	.528		
1.000- 1.500 TL	7	3.26	.696		
1.500- 2.000 TL	3	3.47	.466		
2.000 TL ve üstü	5	3.65	.242		
Toplam	179	3.53	.515		

Kırsal Kesimde Yaşayan Öğrencilerin Çevreye Yönelik Tutumlarıyla Anne ve Babanın Eğitim Durumları Arasındaki İlişki

Tablo-7'de görüldüğü gibi kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin annelerinin eğitim durumunun büyük çoğunluğunun okuma ve yazma bilmediği ve öğrencilerin anneleri arasında lise ve üniversite mezunu olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo-7. Kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin çevreye yönelik tutumları ile annenin eğitim durumu arasında ilişkisi

Annenin Eğitim Durumu	N	\bar{X}	SS	F	p
Okur-yazar değil	146	3.54	.510	.362	.697
İlköğretim	55	3.58	.507		
Ortaöğretim	9	3.66	.690		
Lise	-	-	-		
Üniversite	-	-	-		
Toplam	210	3.55	.517		

Yapılan çalışmada kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerinin çevre yönelik tutumlarıyla annenin eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Annelerinin eğitim durumu ilköğretim ve ortaöğretim seviyesinde olan öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanı ortalamaları 3.58 ve 3.66 ile toplam tutum puanları ortalamalarından 3.55 daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo-8. Kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin çevreye yönelik tutum ile babanın eğitim durumu arasındaki ilişki

Babanın Eğitim Durumu	N	\bar{X}	SS	F	p
Okur-yazar değil	57	3.52	.524	.458	.808
İlköğretim	130	3.59	.500		
Ortaöğretim	17	3.43	.627		
Lise	2	3.58	.332		
Üniversite	4	3.54	.567		
Toplam	210	3.56	.514		

Tablo-8'de görüldüğü gibi kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları ile babanın eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı

tespit edilmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin babanın eğitim durumuna bakıldığında büyük çoğunluğunun ilköğretim mezunu olduğu veya okuma yazma bilmediği tespit edilmiştir.

Kırsal Kesimde Yaşayan Öğrencilerin Çevreye Yönelik Tutumlarıyla Annelerinin Mesleki Durumu Arasındaki İlişki

Tablo-9. Kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarıyla annenin mesleki durumu arasındaki ilişki

Mesleki Durumu	N	X	SS	F	p
Memur	-	-	-	,872	,352
İşçi	-	-	-		
Yönetici	-	-	-		
Emekli	-	-	-		
Çiftçi	10	3,40	,43		
Ev hanımı	206	3,56	,51		
Toplam	216	3,55	,51		

Tablo-9’da görüldüğü gibi öğrencilerin annelerinin büyük bir çoğunluğu ev hanımıdır. Bununla birlikte kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarıyla annelerinin eğitim durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir.

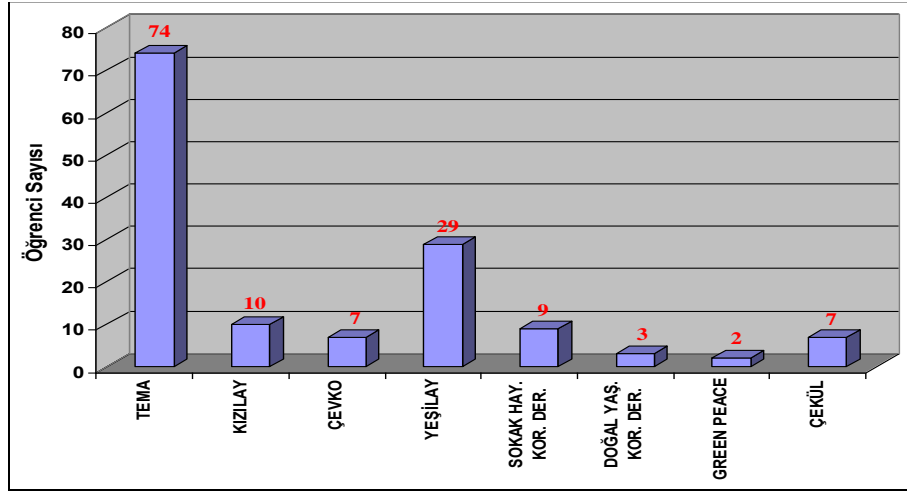
Tablo-10: Kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin çevre yönelik tutumlarıyla babanın mesleki durumu arasındaki ilişki

Babanın Mesleki Durumu	N	X	SS	F	p
Memur	5	3,62	,32	2,45	,067
İşçi	18	3,53	,48		
Emekli	8	3,02	,31		
Çiftçi	115	3,60	,50		
Serbest meslek	71	3,54	,52		
Toplam	217	3,55	,51		

Tablo-10’da görüldüğü gibi kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin babalarını eğitim durumuyla çevreye yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanları ortalamasına bakıldığında, babası memur ve çiftçi olan öğrencilerin babası işçi, emekli ve serbest meslek sahibi olan öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Kırsal Kesimde Yaşayan Öğrencilerin Çevreyle İlgili Sivil Toplum Örgütlerini Bilme Durumu

Kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin çevreyle ilgili sivil toplum örgütlerini bilme durumu sorgulandığında öğrencilerin %47’sinin (102 öğrenci) çevreyle ilgili sivil toplum örgütlerini bildiklerini ifade etmişlerdir. %53’ü ise bilmediğini belirtmişlerdir. Kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin çevreyle ilgili bildikleri sivil toplum örgütleri grafik-1’de gösterilmektedir.



Grafik-1. Kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin çevreyle ilgili bildikleri sivil toplum örgütleri

Buna göre öğrencilerin 74'ü Türkiye Erozyonla Mücadele ve Ağaçlandırma Vakfı (TEMA), 9'u Sokak Hayvanlarını Koruma Derneği, 7'si Çevre Koruma Vakfı (ÇEVKO), 7'si Çevre Kültür Değerleri Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL), 3'ü Doğal Yaşamı Koruma Derneği ve 2'si Green Peace'i belirtirken, 29'u Yeşilay ve 10'u Kızılay'ı çevreyle ilgili sivil toplum örgütleri arasında olduğunu belirtmişlerdir.

Kırsal Kesimde Yaşayan Öğrencilerin Çevreyle ilgili Etkinliklere Katılma ve Üye Olma Durumu

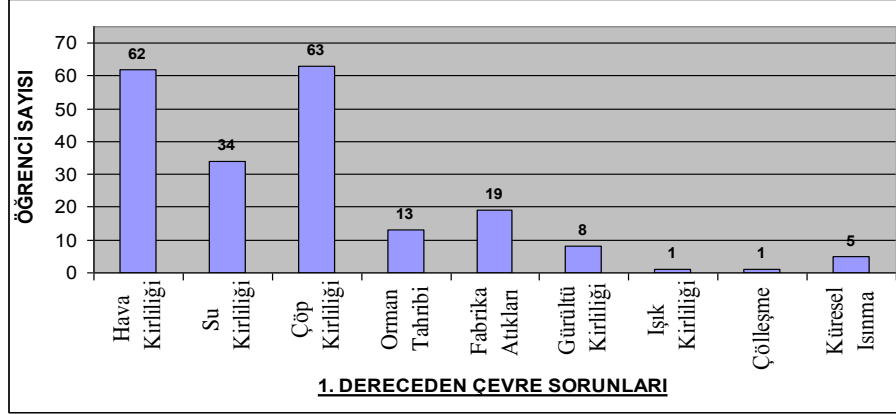
Tablo-12. Kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin çevreyle ilgili etkinliklere katılma ve üye olma durumu

Çevreyle ilgili etkinliklere katılma ve üye olma durumlarına yönelik öğrencilerin görüşleri	N	%
Hayır katılmadım yaşadığım yerde çevreyle ilgili bir etkinlik yok	85	39,2
Hayır katılmadım ama bir çevre kulübüne üye olarak katılmak isterim	52	24,0
Hayır katılmadım böyle bir kulüp olsa da katılmayı düşünmüyorum	19	8,8
Evet katıldım halende çalışma yapıyoruz.	7	3,2
Evet daha önce katılmışım şu anda çalışmıyoruz	18	8,3
Hiçbir fikrim yok	36	16,5
Toplam	217	100

Tablo-12'de görüldüğü gibi kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin %72'si bir çevre kulübü veya grubuna katılmadığını belirtirken, bunlardan % 39,2'si katılmadım ve yaşadığım yerde çevreyle ilgili herhangi bir etkinlik olmadığını, %24'ü katılmadığımı fakat bir çevre kulübü olsa katılmak istediğini, %8,8'i katılmadığımı ama böyle bir grup olsa da katılmayı düşünmediğini belirtirken, sadece %8,3'ü çevreyle ilgili etkinliklere daha önce katıldığımı, % 3,2'si katıldığımı ve halen çalışma yaptığımı belirtmişlerdir.

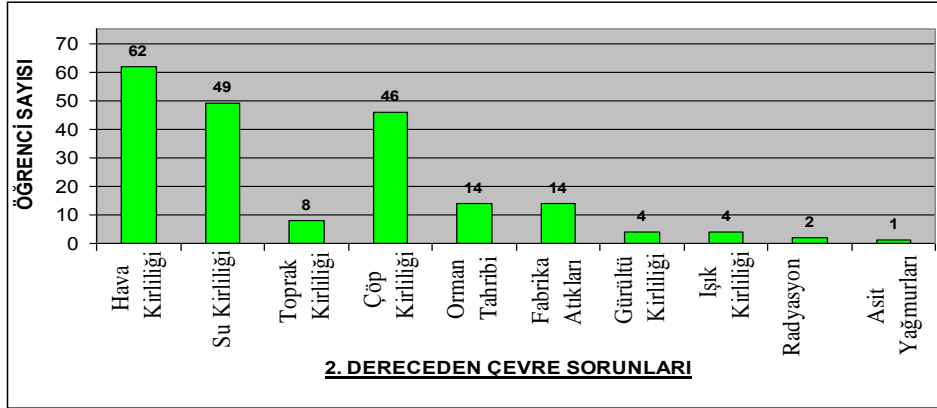
Kırsal Kesimde Yaşayan Öğrencilerin Çevre Sorunlarına Yönelik Görüşleri

Çalışmada kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerine yöneltilen “Sizce dünyadaki en önemli çevre sorunları nelerdir? Bunları Önem derecelerine göre üç tanesini belirtiniz?” sorusuna ilişkin görüşleri aşağıdaki grafiklerde belirtilmiştir.



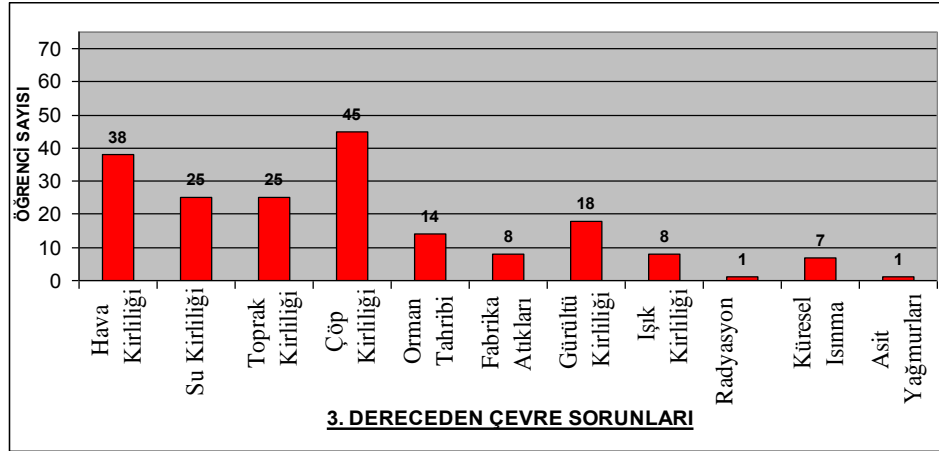
Grafik-2: Kırsal kesimde yaşayan öğrencilere göre birinci dereceden önemli çevre sorunları

Grafik-2’de görüldüğü gibi kırsal kesimde yaşayan öğrencilere göre “birinci dereceden” önemli çevre sorunlarını hava kirliliği, çevreye atılan çöpler, su kirliliği, fabrika atıkları, ormanların tahribi ve gürültü kirliliği şeklinde belirtirlerken, küresel ısınma, çölleşme ve ışık kirliliği daha az sayıda öğrenci tarafından çevre sorunu olarak belirtilmiştir.



Grafik-3: Kırsal kesimde yaşayan öğrencilere göre ikinci dereceden önemli çevre sorunları

Grafik-2’de görüldüğü gibi kırsal kesimde yaşayan öğrencilere göre; “ikinci dereceden”, önemli çevre sorunları olarak hava, su ve çöp kirliliğini belirtmişlerdir. Bu durum, öğrencilerin yaşadıkları çevreyle ilgili olabilir. Bölgede etkili olan toz bulutlarının yanı sıra söz konusu köylerdeki içme sularının yeterli derece hijyenik olmaması ve katı olarak çevreye yayılan çöplerin temizlenmesinde herhangi bir faaliyetin yapılmaması şeklinde açıklanabilir. Orman tahribi, fabrika atıkları ve toprak kirliliği ise kırsal kesimdeki öğrenciler tarafından görülen diğer çevre sorunlarıdır. En az çevre sorun olarak görülen kirlilikler ise gürültü, ışık, radyasyon ve asit yağmurlarıdır. Bunlar yörede pek etkili olmayan çevre sorunları olup, öğrencilerin eğitim ve öğretim hayatlarında aldıkları kitabi bilgilerle ilgili durumları yansıtmaktadır.



Grafik-4. Kırsal kesimde yaşayan öğrencilerine göre üçüncü dereceden önemli çevre sorunları

Kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencileri, “3. dereceden” çevre sorunu olarak gördükleri çevre sorunları olarak; çöp kirliliği, hava kirliliği, su ve toprak kirliliği olarak belirtmişlerdir. Öğrencilere göre diğer çevre sorunları ise gürültü kirliliği, orman tahribi, fabrika atıkları ve ışık kirliliğidir. Öğrencilerin, çevre sorunu olarak en az belirttikleri çevre sorunları ise küresel ısınma, iklim değişikliği, radyasyon kirliliği ve asit yağmurlardır. Buna göre ilköğretim öğrencileri çevre sorunlarını daha çok yerel düşündükleri, küresel boyuttaki çevre sorunlarını ise daha az algıladıkları söylenebilir.

TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan çalışma sonucunda kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının genelde olumlu olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin çevreye yönelik tutumları sınıf, aile birey sayısı, ailenin ekonomik geliri, anne ve babanın eğitim seviyesi ve meslek durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bunun yanında öğrencilerin cinsiyetlerine göre çevreye yönelik tutumlarında bazı farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Yapılan benzer çalışmalarda çevreye yönelik tutumların cinsiyete göre anlamlı farklılıklar gösterdiği fakat aile gelir düzeyi, anne ve babanın eğitim seviyesine göre anlamlı bir farklılığın olmadığı belirtilmiştir (Gökçe ve ark. 2007). Buna karşın Uluçınar, Aslan ve Cansaran (2008) ilköğretim öğrencilerinin cinsiyete göre çevreye yönelik tutumlarının anlamlı bir farklılık göstermediğini fakat sınıf seviyesine göre anlamlı bir farklılığın olduğunu belirtmişlerdir. Yılmaz, Boone ve Andersen (2004) ilköğretim öğrencilerinin çevre sorunlarına yönelik tutumları üzerine yaptıkları çalışmada, kız öğrencilerin erkek öğrencilere, ekonomik gelir seviyesi yüksek öğrencilerin ekonomik seviyesi düşük olan öğrencilere ve kente yaşayan öğrencilerin kırsal kesimde yaşayan öğrencilere göre daha olumlu olduğunu belirtmişlerdir.

Yapılan çalışmada kırsal kesim yaşayan kız öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının erkeklerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte “çevre sorunlarını akıl ve bilgi yoluyla çözülebileceğine inanıyorum”, “alış veriş yaparken çevreye zararlı ürünleri almak istemem” ve “yerlere tükürenlerden nefret ederim” ifadelerine verdikleri cevabın istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar ($p < 0,05$) gösterdiği saptanmıştır.

Aile birey sayısına göre, ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları “aile birey sayısı” ile ters orantılı olduğu görülmektedir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun 8 ve daha fazla bireye sahip olduğu görülmektedir. Buna göre; aile birey sayısı 3 ve altı olan öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının diğer öğrencilere göre daha yüksek olduğu, aile birey sayısı 8 ve üstü olanların ise çevreye yönelik tutumlarının daha düşük olduğu saptanmıştır. Buna göre aile birey sayısı arttıkça kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının azaldığı görülmektedir.

Kırsal kesimde yaşayan öğrencilerinin “annelerinin mesleki durumuna” bakımından çoğunlukla çiftçi ve ev hanımı oldukları ve öğrencilerin annelerinin meslek durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermediği tespit edilmiştir. Babaların mesleki durumları incelendiğinde ise babaların büyük bir çoğunluğunun çiftçi ve serbest meslek sahibi olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. öğrencilerin çevreye yönelik ortalama tutum puanlarına bakıldığında ise babaları memur ve çiftçi olan öğrencilerin, babaları serbest meslek, işçi ve emekli olan öğrencilere göre çevreye yönelik olumlu tutumlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerinin sivil toplum örgütlerini bilme durumunun düşük olduğu, yarıdan fazlasının çevreyle ilgili sivil toplum örgütlerini bilmediği veya bazı sivil toplum örgütlerini yanlış bildiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte en çok bilinen sivil toplum örgütünün TEMA (Türkiye Erozyonla Mücadele ve Ağaçlandırma Vakfı) olduğu belirlenmiştir.

Kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerinin çevreyle ilgili etkinliklere katılma veya üye olma durumu incelendiğinde, öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun çevreyle ilgili etkinliklere katılmadığını (%72) çok az bir kısmın katıldığı (% 11.5) tespit edilmiştir. bununla birlikte öğrencilerin % 24’ü herhangi bir çevre örgütüne katılmadığını fakat katılmak istediğini, Yine %16.5’i çevreyle ilgili etkinliklere katılma ve üye olmaya yönelik herhangi bir fikrinin olmadığını belirtmişlerdir. Bu durum, kentsel yaşamın aksine, kırsal yaşam alanlarında sosyalleşmenin daha az olmasından veya eğitim veren öğretmenlerin bu konular üzerine yeterince durmamasından kaynaklanabilir.

Kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerinin çevreyle ilgili en önemli sorunlarının sırasıyla; hava, su ve çevreye atılan çöpler olduğunu belirtirken küresel ısınma, radyasyon, çölleşme ve asit yağmurları ise çok az sayıda öğrenci tarafından çevre sorunu olarak algılandığı belirlenmiştir. Bu durumda kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencileri çevre sorunlarını daha çok yerel düşündükleri, küresel boyuttaki çevre sorunlarını ise daha az algıladıkları söylenebilir. Buna göre aşağıdakiler önerilmektedir.

- Çevreye duyarlı öğrencilerin yetiştirilmesinde öncelikle öğrencilerin çevreye yönelik tutumları ve algıları belirlenmeli ve eğitim öğretim programlarında bu yönde değişiklikler yapılmalı.
- Çevre ve çevre sorunlarıyla ilgilenen çeşitli sivil toplum örgütlerinin öğrencilere tanıtılmalı, faaliyetlerinin amaç ve hedefleri detaylı bir şekilde aktarılmalı böylece kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin çevreyle ilgili sorunlarda bilinçli olmaları sağlanabilir.
- Kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerin çevre gruplarına katılmaları teşvik edilmeli, okullarda çevre kulüpleri daha aktif hale getirilmeli, çevre ile ilgili konular teorik bilgiler şeklinde değil, uygulamaya yönelik aktif katılımı bir şekilde aktarılmalı bu sayede, öğrencilerde çevreyle ilgili olumlu tutumlar geliştirilebilir.
- Doğal ortamın ve çevrenin korunması için özellikle çevrenin korunmasına yönelik çalışmalar yapılmalı ve öğrencilerin konuyla ilgili olarak bilinçlendirilmesi sağlanmalı

- Yaşamsal bir paydaş olarak, doğanın da aslında bir lisan ve duyguya sahip olduğunun öğrencilere aktarılması, doğayla ilgili olarak öğrencilerin empati kurmalarının sağlanması ve gelecekte nasıl bir ortamda yaşamak istersiniz? gibi sorularla öğrencilerin düşünmeye sevk edilmesi, çevre ve çevre sorunlarının azaltılması hususunda önemli aşamalar kaydedecektir.

KAYNAKÇA

Atasoy, E. & Ertürk, H. (2008). İlköğretim Öğrencilerin Çevresel Tutum ve Çevre Bilgisi Üzerine Bir Alan Araştırması. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (1): 105-122.

Ayvaz, Z. (1998). *Çevre Eğitiminde Temel Kavramlar El Kitabı*, İzmir: Çevre Koruma ve Araştırma Vakfı, Çevre Eğitim Merkezi Yayınları No: 5.

Çabuk, B. & Karacaoğlu, C.. (2003). Üniversite Öğrencilerinin Çevre Duyarlılıklarının İncelenmesi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36(1-2), 189-198.

Ekici, G. (2005). Lise öğrencilerinin çevre eğitimine yönelik tutumlarının incelenmesi. *Eğitim Araştırmaları*. 18, 71-83.

Gökçe, N., Kaya, E., Aktay, S. & Özden, M. (2007), İlköğretim Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumları. *İlköğretim Online* 6:(3), 452-468. <http://ilkogretim-online.org.tr> (erişim tarihi: 02.02.2010).

Pekel, F.O., Kaya, E. & Demir, Y. (2007). Farklı Lise Öğrencilerinin Ozon Tabakasına İlişkin Düşüncelerinin Karşılaştırılması. *Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi*. 15 (1) 169-174.

Soran, H., Morgil, İ., Yücel, S., Atav, E. & Işık, Serap. (2000). Biyoloji Öğrencilerinin Çevre Konularına Olan İlgilerinin Araştırılması ve Kimya Öğrencileri ile Karşılaştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 128-139.

Tuncer, G., Sungur, S., Tekkaya, C. & Ertepinar, H. (2004). Environmental Attitudes of the 6th Grade Students from Rural and Urban Areas: A Case Study for Ankara. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 26, 167-175.

Uzun, N. & Sağlam N. (2005). Sosyoekonomik Durumun Çevre Bilinci ve Çevre Akademik Başarısı Üzerindeki Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 29:194-202.

Uzun, N. & Sağlam, N. (2006). Ortaöğretim Öğrencileri İçin Çevresel Tutum Ölçeği Geliştirme ve Geçerliliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 240-250.

Uzun, N. & Sağlam, N. (2007). Ortaöğretim Öğrencilerin Çevreye Yönelik Bilgi ve Tutumlarına Çevre ve İnsan Dersi ile Gönüllü Çevre Kuruluşlarının Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 33:210-218.

Uluçınar, S.Ş., Aslan, O. & Cansaran, A. (2008). İlköğretim Öğrencilerinin Çevre Bilgisi ve Çevre Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *İlköğretim Online* 7:(2), 496-511. <http://ilkogretim-online.org.tr> (erişim tarihi: 03.02.2010).

Yılmaz, Ö., Boone, W. & Andersen, H. (2004). Views of Elementary and Middle School Turkish Students toward Environmental Issues. *International Journal of Science Education*. 26(12): 1527-1546.